

Oíche Filíochta

Beidh oíche fhilíochta i dTeach Scríbe arís i mbliana mar chuid de fhéile Phléaráca Chonamara. Is ar an Déardaoin 16 a bheidh sé ar bun agus siad na filí a bheas ag glacadh páirt ann ná Nuala Rua Ní Dhomhnaill, Dara Ó Conaola, Colette Nic Aodha, Gearóid Mac Lochlainn agus Aifric Nic Aodha.

Mo Mhíle Stór

Nuala Rua Ní Dhomhnaill

I dtús mo shaoil do mheallais mé
i dtráth m'óige, trí mo bhoige.
Thuigis go maith
go bhféadfaí mo cheann a chasadh
le trácht ar chúirteanna aoldaithe,
ar chodladh go socair i gcuilteanna
de chlúmh lachan,
ar lámhainní de chraiceann éisc.

Ansan d'imís ar bord loinge,
chuireas mo mhíle slán i do choinne.
Chuireas suas le bruíon is le bearradh

ó gach taobh; bhí tráth ann
go bhféadfainn mo chairde a
chomhaireamh
ar mhéireanta aon láimhe amháin,
ach ba chuma.

Thugais uait cúrsa an tsaoil
is d'fhillis abhaile.
Tháinig do long i dtír
ar mo leaba.
Chlúdaíos le mil thú
is chonac go raibh do ghruaig
fachta liath is díreach.

Fós i mo chuimhní

tánn tú bachallach,
tá dhá chocán déag i do chúil buí
cas.

Breandán

Colette Nic Aodha

Is cuimhin liom an chéad uair
a thug sé cic dom
'gus é in áras mo chléibhe
- bhí sé trom -
ach níor iompraíos neach ar bith eile
leis an ngean céanna.

Féach anois air
ag déanamh sár iarracht
cic a thabhairt don cheathrar cáiliúl
La La agus a cairde
iad mór ramhar, plaisteach
ag faire orm ó chruinne bheag an
pháiste
's é chomh dáiríre
ag tuisliú 's ag titim.

A chéad cic
ar an mór-dhomhain lasmuigh.

A Chloch a Thuit Anuas

Dara Ó Conaola

A chloch a thuit anuas
Is a chaith réimse mór den tsórafócht
Ar bharr an chlaí ag faireadh
An tsaoil dhá chaith is dhá réabadh

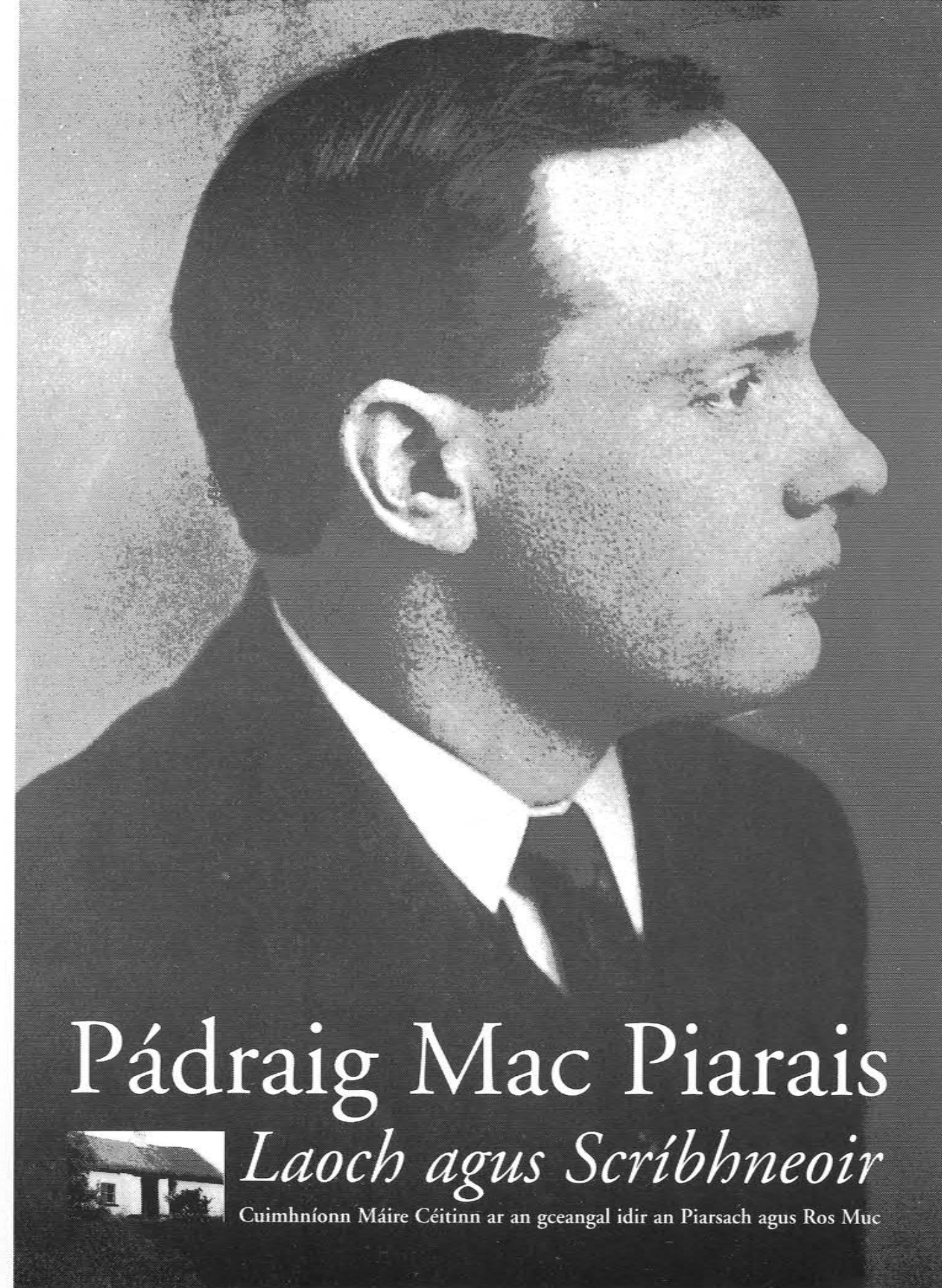
Cén fáth gur thuit tú anuas
Inniu thar laethanta an tsaoil fhada
Ar iompaigh tú do hata?
Ar bh'éigin dhuit taisteal síos?

Cén cogar aduain aisteach
A dúirt leat léimeacht síos
De bharr an chlaí ar deireadh thiar
Nó ar thogair tú fhéin ar aistriú?

Chonaic mise tusa ansiúd go minic
Go teann ar bharr an chlaí
Ó bhliain go bliain ag seasamh an
fhóid
'S dall an té nach bhfeicfeadh.

Ansin ós comhair na súl
Ní raibh tú ann níos mó do sheasamh
Bhí deireadh le do ré sa gcláí
Ní fheicfear do ghné feasta.

Is fada a mhair tú ar an gcláí
A chloch a thuit anuas
Ní fios cén lámh a shocraigh tú sa saol
Ná fós cén lámh a thóg as thú.

Pádraig Mac Piarais

Laoch agus Scríbhneoir

Cuimhníonn Máire Céitinn ar an gceangal idir an Píarsach agus Ros Muc

Ón am a bhí mé i mo ghasúr
beag bhí cur síos á dheánadh
ar Phádraig Mac Piarais i mo
teachsa. Bhíodh mo mháthair agus mo
athair agus mo mhuintir uilig ag inseacht
scéalta faoin bPíarsach agus mar a dtug sé

grá a chroí don dúiche seo Ros Muc agus
dá mhuintir. Nuair a ghlac sé peann ar
láimh chun scéalaíocht, is iad muintir Ros
Muc a tháinig ina cheann nó mar a thug
sé féin ar an áit 'Ros na gCaorach'.

Bhí an-ghrá ag an bPíarsach don

Ghaeilge. Ní cainteoir ó dhúchas a bhí
ann ach dúirt sé féin gur chuala sé Gaeilge
á labhairt nuair a bhí sé an-óg ag duine de
mhuintir a mháthar. Thosaigh sé ag
labhairt Gaeilge nuair a bhí sé aon bhliain
déag d'aois. Chuir sé Cumann Filíochta

agus Béaloideasa ar bun nuair nach raibh sé ach seacht mbliana déag d'aois agus is é fhéin a bhí mar uachtarán ar an gcumann. Ghlac sé mórpháirt in imeachtaí Chonradh na Gaeilge agus bhí sé ina runaí ar choiste foilsithe na heagraíochta sin. Bhí sé ina Eagarthóir ar an bpaipéar ar a drugtaí *An Claidheamb Solais* san mbliain 1903. Chaith sé sé bliana ag obair don phaipéar as a bhfuair sé £24 mar thuarastal san mbliain. Caitliceach diaganta a bhí ann a dúradh, fear cúthail socair an cur síos a dhéanfa air. Deirte gur tháinig Pádraig Mac Piarais trasna mar idéalai, file agus aislingeach. Bhíodh cáil air a bheith ina aonarán agus nach raibh sé ró mhaith ag meascadh le daoine.

Scríobh sé na línte seo a leanas ag cur síos ar fhéin:

"Pearse you are too dark in yourself
you do not make friends with the
Gael
you avoid their company"

Ach mar atá fhios againn ní mhair a chás mar sin go deo. Is léir ón bpíosa scríbhneoireachta seo go raibh coimhlint inmhéanach ag cur as don bPíarsach. Chuala mé Séan Bheartlín Ó Mainín (fear nach bhfuil sa bpobal seo níos mó) ag rá gur duine ciúin, réidh, séimh a bhí sa bPíarsach ach nuair a bhí sé ag traenáil na nÓglach lá i Ros Muc go gcloisfeadh tú ag béiceadh é ó Chnocán na Móna go dtí An Tamhnaigh Bhig agus is sin píosa fada portaigh. Bhí stad i gcaint an Phiarsaigh ach de réir mar a d'imigh na blianta d'fhás a fhéinmhuinín agus fuair sé níos láidre mar dhuine. Tháinig sé i láthair mar urlabhraí poiblí, misniúil, croíúil a chuir brí agus croí isteach ina chuid cainte - ar nós an lá úd a léigh sé Forógra na Poblachta i mBaile Átha Cliath, Domhnach Cásca 1916.

Cuireadh craobh de Chonradh na Gaeilge ar bun i bparóiste Ros Muc agus ba é Colm Ó Gaora a ceapadh mar runaí ar an gcrabhadh. Bhíodh ranganna oíche acu i Scoil an Ghoirt Mhoir. D'fhoghlaim baill chraobh Ros Muc den Chonradh léamh agus scríobh na Gaeilge anseo. I measc irisí eile bhíodís ag fáil *An Chlaidheamb Solais*. Bhí fógra sa bpaipéar sin go mbeadh scrúdú ar bun chun daoine a cheapadh a bheadh feiliúnach mar mhuinteoirí Gaeilge. Chuir dhá dhuine dhéag acu leathchoróin an duine ar fáil le bealach scrúdaitheora a íoc as Baile Átha Cliath chun an scrúdú a chur.

Teach an Phiarsaigh

I 1903 a tháinig an scrúdaitheoir ó Chonradh na Gaeilge go Ros Muc, sé Pádraig Mac Piarais a bhí ann. Ní raibh sé ach trí bliana fichead d'aois. Thit sé i ngrá leis an áit agus na daoine. Thosaigh sé ag fiosrú faoi áit tí. Cheannaigh sé áit ó Jeainín Mhicil Ó Griallais in aice le Loch Eiliúrach (loch atá luaite san scéal 'Na Bóithre'). Máirtín Labhráis agus Tom Labhráis Ó Níaidh a thóg an teach dó, teach atá ann fós. Dhóigh na Black and Tans go talamh é cúpla bliain tar éis Éirí Amach na Cásca 1916, chomh maith le teach Choilm Uí Gaora agus teach an Mháistir.

Tháinig an Píarsach go Ros Muc go rialta sna blianta 1903 go dtí 1915. Bunaíodh Óglach na hÉireann i nGaillimh i Samhain 1913. Chuir an Píarsach traenáil ar bun i Ros Muc thart ar na blianta 1914-1915. Bhí thart ar dhá scór fear óg as Ros Muc i láthair chomh maith le fir óga ón gCeathrú Rua, Leitir Móir agus na hOileáin. Is minic a chuala mé mo athair ag rá gur san teachín beag in aice le Loch Eiliúrach a déanadh go leor den phleanáil do Éirí Amach na Cásca 1916.

"D'fheil Teach an Phiarsaigh i Ros Muc go breá, sin in aineoinn an R.I.C a bheith trasna an locha uaidh. Bhí Tomás Ó Cléirigh agus Sean Mac Diarmada i Ros Muc, sin an bheirt a chinntigh go raibh Éirí amach ann. Bhí Tomás Mac Donnchadha ann agus Seosamh Pluin-céad agus Éamonn Ceannnt. Sílim gurbh é Séamus Ó Conghaile, cinnire ar an Arm Cathardha an t-aon duine den seachtar a

bhfuil a n-ainmeacha le forógra na poblachta nach raibh i dteach an Phiarsaigh i Ros Muc agus níl cinnnte ar fad nach raibh seisean ann ach an oiread. Déarfainn gur féidir glacadh leis nach ag ol póitín nó ag siúl thart faoin áit a chaitheadar a gcuid ama ar fad". (Mac Aonghusa-Ó Gaora 1992).

Feiceann muid an Píarsach ag fás ina aigne thríd a chuid scéalta. Feiceann muid freisin cén sórt duine a bhí ann. Bhíodh trua aige don duine aonair, mar shampla Sean Mhaitias in 'Íosagán'.

Bhí trua aige don té a bhí sean ar nós Bríd i 'Bríd na n-Amhrán'. Chreid sé i maithiúnas Dé sa 'An Deargadaol'. Thuig sé intinn an ghasúir, feiceann muid é seo in san scéal 'An Gadaí' agus in 'Bóithre'. Chreid sé in uaisleacht agus cneastacht an duine agus go mbeadh an bua ag an maith ag deireadh an lae. Luaigh sé muintir Ros Muc agus na bailte atá ann ina chuid scéalta mar shampla Gairfeanach, Doire an Bhainbh, Cnocán na Móna, An Tuarlach, Snámh Bó, An Tuarlach Beag, Inbhear, An Gort Mór, Cill Bhriocáin, Cill Eoin, Gleann Chatha, Eiliúrach agus Cnocán Feacha.

Scríobh mé faoi Phádraig Mac Piarais mar dhuine, laoch agus mar scríbhneoir tuisceanach, greannmhar, bríomhar. Thug seisean meas do mhuintir Ros Muc nuair a luaigh sé iad agus an áit. Léirigh sé iad mar ghnáth dhaoine nach raibh gan smál, ach mar dhaoine ar nós an chuid is mó do dhaoine

Beairic Ros Muc agus ball den RIC

a rinne a ndícheall déileáil leis an saol chomh maith is a bhí siad in ann. I mo shúile is laoch é atá beo i gconaí in anam na ndaoine trína chuid scríbhneoireacht agus polaitíocht. Cuimhníonn mé fós ar a chuid scéalta a léigh mé. Scéalta iad a bhí feiliúnach do chuile aois ghrúpa agus i

mo thuairimise is sin rud speisialta i scríbhneoir. Is léir ón méid a chuala mé faoi an bPíarsach gur fear uasal, macánta, oile a bhí ann, fear a bhí faoi dhraíocht ag pobal áirithe Gaeltachta agus má thugann sé Ros na gCaorach ar an áit is léir gurb é Ros Muc a bhí i gceist aige.

Óró sé do bheatha 'bhaile
Óró sé do bheatha 'bhaile
Óró sé do bheatha 'bhaile
Anois ar theacht an tSamhraidh.

B'fhearr liom thú ná céad bó bhainne
B'fhearr liom thú ná céad bó bhainne
B'fhearr liom thú ná céad bó bhainne
Anois ar theacht an tSamhraidh.

—P. Mac Piarais

SOCOS^{TEO}

SOCOS Teo.,
Indreabhán, Co. na Gaillimhe
Fón: 091-593301
Facs: 593303

Cártaí Bainise

Gaeilge • Béarla • Dhá Theangach

**Fearáistí Oifige
Troscáin Oifige
Córais Stórála
Soláthairtí Ríomhaireachta**

**Má tá sé uait,
tá sé againn!**

**COMHARCHUMANN
CONAMARA THAR Tta**

**Cill Chiaráin 095-33436
Ros Muc 091-74341**

**STÓR AN
CHOMHARCHUMAINN**

Ábhar Tógála agus Feirme

SIOPA AN PHOBAIL

FORBAIRT POBAIL

Go n-éirí go Geal leis an bPléaráca